

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

หลักการใช้ภาษาไทย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

สุระ ดามาพงษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ทัศนีย์ ล้วนสละ ศศ.บ.

ทิพย์โชค ไชยวิเศษกุล กศ.บ., ศศ.ม.

ผู้ตรวจ

แสงเดือน ประพันธ์ กศ.บ., ศษ.ม.

โสภณ นิไชโยศ ศศ.บ., ศศ.ม.

นันทวัลย์ ศรีปัญญาพร ศศ.บ., ศศ.ม.

บรรณาธิการ

สุมาลี มีปลอด ศศ.บ. (เกียรตินิยม)

ปัทมา ดำประสิทธิ์ ศศ.บ., ศศ.ม.

ผลิตและจัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด

วัฒนาพานิช สารานุกรม

๒๑๖-๒๒๐ ถนนบำรุงเมือง แขวงสาราณราชบุรี เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒ ๒๒๒ ๙๙๙๔ • ๐๒ ๒๒๒ ๔๓๓๑-๒ FAX ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๕๖ • ๐๒ ๒๒๔ ๖๔๕๗

email: info@wpp.co.th

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

หลักการใช้ภาษาไทย

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย

ห้ามละเมิด ทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่

ส่วนหนึ่งส่วนใด เว้นแต่จะได้รับอนุญาต

ผู้เรียบเรียง

สุระ ดามาพงษ์

ทัศนีย์ ล้วนสละ

ทิพย์โชค ไชยวิศิษฐ์กุล

ผู้ตรวจ

แสงเดือน ประพันธ์

โสภณ นิไชโยค

นันทวัลย์ ศรีปัญญาพร

บรรณาธิการ

สุมาลี มีปลอด

ปัทมา คำประสิทธิ์

ISBN 978-974-18-6122-4

พิมพ์ที่ บริษัท โรงพิมพ์พัฒนาพานิช จำกัด นายเริงชัย จงพิพัฒนสุข กรรมการผู้จัดการ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **หลักการใช้ภาษาไทย** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ จัดทำขึ้นตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีเป้าหมายให้นักเรียน และครูผู้สอนใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลางที่หลักสูตรกำหนด พัฒนานักเรียนให้มีสมรรถนะสำคัญ ทั้งด้านการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้ทักษะชีวิต และการใช้เทคโนโลยี ตลอดจนพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมไทยและสังคมโลก ได้อย่างมีความสุข

ในการจัดทำหนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **หลักการใช้ภาษาไทย** เล่มนี้ คณะผู้จัดทำ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาและการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ได้ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ อย่างลึกซึ้ง ทั้งด้านวิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญ ของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี สาระการเรียนรู้ แกนกลาง แนวทางการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แล้วจึงนำองค์ความรู้ที่ได้ มาออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริม ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนตามหลักสูตร

การเสนอเนื้อหา กิจกรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียนเล่มนี้มุ่งเน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงศักยภาพของนักเรียน เน้นการเรียนรู้แบบองค์รวมนบนพื้นฐานของการ บูรณาการแนวคิดทางการเรียนรู้อย่างหลากหลาย จัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เน้นให้นักเรียน สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มุ่งพัฒนาการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการ ทางสมองของนักเรียน อันจะช่วยให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์และสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **หลักการใช้ภาษาไทย** ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้จะสนับสนุนให้นักเรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาไทยได้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย หลักการใช้ภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ได้ออกแบบเป็นหน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย

๑. ตัวชี้วัดชั้นปี ระบุตัวชี้วัดซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนที่สอดคล้องกับเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้

๒. ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้ เป็นการรวบรวมเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้มาจัดระเบียบแสดงความเชื่อมโยงของเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ

๓. ประโยชน์จากการเรียนรู้ นำเสนอไว้เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนำความรู้และทักษะจากการเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

๔. ขวนคิด ขวนตอบ เป็นคำถามหรือสถานการณ์ที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจ ต้องการที่จะค้นหาคำตอบ

๕. เนื้อหา ตรงตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดชั้นปี และสาระการเรียนรู้แกนกลาง

๖. ความรู้เสริม/เกร็ดควรรู้ เป็นความรู้เพื่อเพิ่มพูนให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางขึ้น

๗. แหล่งสืบค้นข้อมูล เป็นแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ หนังสือ สถานที่ บุคคล เพื่อให้ นักเรียนศึกษาค้นคว้าเนื้อหาที่สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน

๘. กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่กำหนดไว้เมื่อจบเนื้อหาแต่ละช่วง แต่ละตอนเพื่อให้ นักเรียนได้ปฏิบัติให้เกิดการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่หลากหลาย ใช้แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา เหมาะสมกับวัย สะดวกในการปฏิบัติ กระตุ้นให้นักเรียนได้คิด และส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

๙. สรุป ได้สรุปเนื้อหาไว้หลายรูปแบบ เพื่อเป็นการทบทวนความรู้หรือการเรียนรู้กว้าง ๆ อย่างรวดเร็ว

๑๐. กิจกรรมเสนอแนะ เป็นข้อเสนอแนะให้นักเรียนได้ปฏิบัติ เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การวางแผน และการแก้ปัญหาของนักเรียน

๑๑. โครงงาน เป็นการให้นักเรียนปฏิบัติโครงงาน โดยเสนอแนะหัวข้อโครงงานและแนวทางการปฏิบัติ

๑๒. การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นกิจกรรมที่เสนอแนะให้นักเรียนได้นำความรู้ ทักษะ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑๓. คำถามทบทวน เป็นคำถามเพื่อทบทวนผลการเรียนรู้ของนักเรียน

๑๔. บรรณานุกรม เป็นรายชื่อหนังสือ เอกสาร เว็บไซต์ ที่ใช้ประกอบการเขียน

๑๕. อภิธานศัพท์ เป็นคำสำคัญที่แทรกอยู่ในเนื้อหาซึ่งพิมพ์ด้วยสีชมพู และนำมาจัดเรียงตามลำดับตัวอักษรและอธิบายความหมาย

สารบัญ

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๑ การสร้างคำตาม

หลักเกณฑ์ของภาษา..... ๑

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี..... ๑
- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้..... ๑
- ❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้..... ๑
- ❖ ขวนคิด ขวนตอบ ๑
 - ★ พยางค์และคำในภาษาไทย..... ๒
 - ๑. พยางค์..... ๒
 - ๒. คำ ๓
 - ★ การสร้างคำในภาษาไทย ๔
 - ๑. คำสมาส..... ๔
 - ๒. คำแผลง..... ๔
- ❖ สรุป ๑๐
- ❖ กิจกรรมบูรณาการ ๑๐
 - ◆ กิจกรรมเสนอแนะ ๑๐
 - ◆ โครงงาน ๑๑
 - ◆ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ๑๑
 - ◆ คำถามทบทวน ๑๑

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๒ ประโยคเพื่อการสื่อสาร...๑๒

- ❖ ตัวชี้วัดชั้นปี.....๑๒
- ❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....๑๒
- ❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้.....๑๒
- ❖ ขวนคิด ขวนตอบ๑๒
 - ★ ประโยคและส่วนประกอบของประโยค.....๑๓
 - ๑. ความหมายของประโยค๑๓
 - ๒. ส่วนประกอบของประโยค.....๑๓
 - ๓. ชนิดของประโยค..... ๑๕
 - ★ ประโยคสามัญ ๑๕
 - ๑. ประโยคจำแนกตามบทกิริยา.... ๑๖
 - ๒. ประโยคจำแนกตามจุดประสงค์ของผู้สื่อสาร..... ๑๗

๓. ประโยคจำแนกตามลำดับ

องค์ประกอบ๑๘

★ ประโยครวม.....๒๐

๑. ลักษณะของประโยครวม.....๒๐

๒. ชนิดของประโยครวม..... ๒๒

★ ประโยคซ้อน.....๒๔

๑. นามานุประโยค๒๔

๒. คุณานุประโยค๒๕

๓. วิเศษณานุประโยค.....๒๖

★ การขยายส่วนต่าง ๆ ของประโยค..๒๗

๑. การขยายส่วนต่าง ๆ ของประโยคด้วยคำ ๒๘

๒. การขยายส่วนต่าง ๆ ของประโยคด้วยกลุ่มคำ ๒๙

๓. การขยายส่วนต่าง ๆ ของประโยคด้วยประโยค ๓๐

❖ สรุป๓๓

❖ กิจกรรมบูรณาการ๓๓

◆ กิจกรรมเสนอแนะ๓๓

◆ โครงงาน๓๓

◆ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน๓๔

◆ คำถามทบทวน๓๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ คำราชาศัพท์๓๕

❖ ตัวชี้วัดชั้นปี.....๓๕

❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....๓๕

❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้.....๓๕

❖ ขวนคิด ขวนตอบ๓๕

★ ความหมายของคำราชาศัพท์ ๓๖

★ คำราชาศัพท์ที่ใช้กับพระมหากษัตริย์..... ๓๖

๑. คำนามราชาศัพท์ ๓๖

๒. คำกริยาราชศัพท์.....๔๒

๓. คำสรรพนามราชาศัพท์.....	๔๗
๔. คำวิเศษณ์ราชาศัพท์.....	๔๙
★ คำศัพท์ที่ใช้กับพระสงฆ์.....	๕๐
๑. คำนาม	๕๐
๒. คำสรรพนาม.....	๕๑
๓. คำกริยา.....	๕๒
★ คำสุภาพ.....	๕๒
❖ สรุป	๕๔
❖ กิจกรรมบูรณาการ	๕๔
◆ กิจกรรมเสนอแนะ	๕๔
◆ โครงการ	๕๕
◆ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน	๕๕
◆ คำถามทบทวน	๕๕

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ คำไทยแท้และคำที่มาจาก

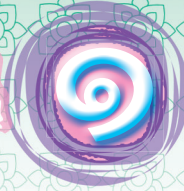
ภาษาต่างประเทศ ๕๖

❖ ตัวชี้วัดชั้นปี.....	๕๖
❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	๕๖
❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้.....	๕๖
❖ ขวนคิด ขวนตอบ	๕๖
★ ลักษณะของคำไทยแท้.....	๕๗
● คำไทยแท้ที่มีลักษณะคล้าย	
คำที่มาจากภาษาอื่น	๖๑
★ ลักษณะของคำที่มาจาก	
ภาษาต่างประเทศ.....	๖๓
๑. คำที่มาจากภาษาบาลี.....	๖๓
๒. คำที่มาจากภาษาสันสกฤต	๖๔
๓. คำที่มาจากภาษาเขมร.....	๖๗
๔. คำที่มาจากภาษาจีน	๗๐
๕. คำที่มาจากภาษาอังกฤษ.....	๗๐

❖ สรุป	๗๒
❖ กิจกรรมบูรณาการ	๗๓
◆ กิจกรรมเสนอแนะ	๗๓
◆ โครงการ	๗๓
◆ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ...	๗๔
◆ คำถามทบทวน	๗๔

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๕ การแต่งคำประพันธ์ ๗๔

❖ ตัวชี้วัดชั้นปี.....	๗๕
❖ ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้.....	๗๕
❖ ประโยชน์จากการเรียนรู้.....	๗๕
❖ ขวนคิด ขวนตอบ	๗๕
★ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ	
การแต่งกลอน.....	๗๖
★ การแต่งกลอน.....	๗๘
๑. กลอนหก.....	๗๘
๒. กลอนแปด	๗๙
๓. กลอนสี่ก้า	๘๑
๔. กลอนคอกสร้อย	๘๒
๕. กลอนเสภา	๘๓
๖. กลอนบทละคร.....	๘๔
❖ สรุป	๘๕
❖ กิจกรรมบูรณาการ	๘๕
◆ กิจกรรมเสนอแนะ	๘๕
◆ โครงการ	๘๖
◆ การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	๘๖
◆ คำถามทบทวน	๘๗
❖ บรรณานุกรม	๘๘
❖ อภิธานศัพท์.....	๙๐

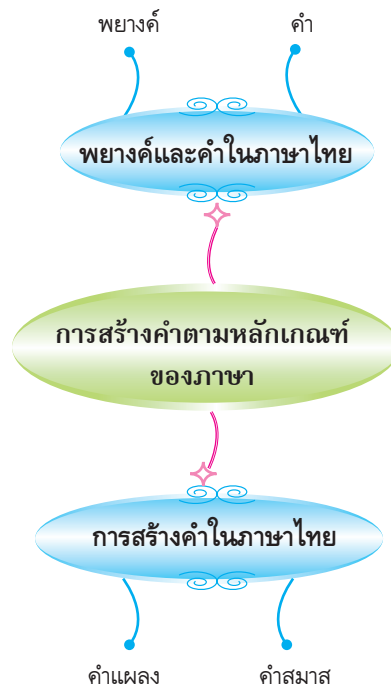

การสร้างคำตามหลักเกณฑ์ของภาษา

ตัวชี้วัดชั้นปี

สร้างคำในภาษาไทย ท ๔.๑ (ม. ๒/๑)

ผังมโนทัศน์สาระการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเรียนรู้

๑. บอกลักษณะของพยางค์และคำได้
๒. รู้จักคำสมาสและสามารถบอกวิธีการสร้างคำสมาสได้

ชวนคิด ชวนตอบ

๑. พยางค์และคำต่างกันอย่างไร
๒. คำสมาสมีวิธีการสร้างจากคำชนิดใด

พยางค์และคำในภาษาไทย

เสียงพูดในภาษาไทยประกอบด้วยเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ เสียงดังกล่าวแต่ละเสียงหากอยู่ตามลำพังจะยังไม่มีความหมายในภาษา แต่เมื่อมีการเปล่งเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์พร้อม ๆ กัน หรือในเวลากระชั้นชิดกัน จนฟังดูเหมือนเสียงออกมาในคราวเดียวกัน การเปล่งเสียงนั้นอาจจะเปล่งเพียงครั้งเดียวหรือหลายครั้งก็ได้จึงจะมีความหมาย เกิดเป็น**พยางค์**หรือ**คำ**ขึ้นในภาษาไทย

๑. พยางค์

พยางค์ คือ กลุ่มเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียงวรรณยุกต์ที่เปล่งออกมาพร้อมกันครั้งหนึ่ง ๆ จะมีความหมายหรือไม่มีความหมายก็ได้

ลักษณะของพยางค์ในภาษาไทย

พยางค์มีองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

๑. ประกอบด้วยเสียงอย่างน้อยที่สุด ๓ เสียง คือ เสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ พยางค์ลักษณะนี้จัดอยู่ในแม่ ก กา เช่น มือ หู หน้า ตา

๒. ประกอบด้วยเสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ และเสียงพยัญชนะท้ายหรือตัวสะกด ซึ่งมี ๘ แม่ ตามเสียงพยัญชนะท้าย เช่น นก ช้าง พุด ผล ลาม เทียม เลย กาว

พยางค์ในภาษาไทย แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. **พยางค์หนัก** คือ พยางค์ที่ออกเสียงได้โดยลำพัง หรือเป็นพยางค์ที่สมบูรณ์ เช่น ชก เลือ บ้า รั่ว เหลือ เคล้า คิด รัก ครบ ไหว

๒. **พยางค์เบา** คือ พยางค์ที่ออกเสียงไม่ลงน้ำหนัก โดยปกติจะออกเสียงตามลำพังไม่ได้ จะต้องมีพยางค์หนักมารับข้างท้ายเสมอ มี ๒ ลักษณะ คือ

๑) พยางค์หน้าของคำ ๒ พยางค์ เช่น คณิต มะยม สมอง พัก

๒) พยางค์หน้าของคำยืมที่มาจากภาษาอื่น เช่น นิยม วิชา ฤดี สุภาพ กุหลาบ วจี สวัสดิสมาคม

๓. **พยางค์ลดน้ำหนัก** คือ พยางค์ที่ออกเสียงเบาและเสียงที่ประกอบกันเป็นพยางค์นั้นอาจแปรเสียงไปหรือเป็นพยางค์หนักที่แปรเสียง ซึ่งมีส่วนประกอบเช่นเดียวกับพยางค์หนัก แต่ถ้ามีพยางค์หนักมาต่อท้ายจะทำให้พยางค์นั้นออกเสียงเบาหรือแปรเสียงไป เช่น

เธอทำอย่างนี้ได้ยังไง ช่างไม่รักษาน้ำใจกันเลย

ประโยคนี้นักออกเสียงว่า เธอทำยังงี้ได้ยังงี้ ช่างไม่รักษาน้ำใจกันเลย

บางที่ฉันก็เล่นดนตรี บางที่ฉันก็เล่นกีฬา
 ประโยคนี้มักออกเสียงว่า บ้างที่ฉันก็เล่นดนตรี บ้างที่ฉันก็เล่นกีฬา

จะเห็นว่าพยางค์ที่มีตัวหนาจะออกเสียงแบบลดน้ำหนัก พยางค์ เธอ จะออกเสียงไม่เต็มเสียง
 พยางค์ ยังงี้ ยังงั๋ ชั่ง น้ำใจ บางที่ ชั่น จะแปรเสียงจากพยางค์หนักให้ออกเสียงสั้นลง

๔. พยางค์เน้นหนัก คือ พยางค์ที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจ เพื่อแย้ง
 เปรียบเทียบ หรือเน้นความสนใจในพยางค์นั้น เช่น

ผมสั่งกาแฟไม่ใช่ชา

ฉันบอกให้ไป เดี่ยวนี้

แม่ฝากซื้อผักไม่ใช่เนื้อ

ประโยคดังกล่าวเน้นคำว่า กาแฟ เดี่ยวนี้ ผัก เพื่อให้เกิดความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อให้
 ผู้ฟังเข้าใจว่าผู้พูดต้องการสิ่งนั้น ในการออกเสียงต้องออกเสียงสูงเป็นพิเศษ

๒. คำ

คำ คือ เสียงที่เปล่งออกมาแล้วมีความหมาย โดยการนำเสียงสระ เสียงพยัญชนะ และเสียง
 วรรณยุกต์มาประสมกัน ทำให้เกิดเป็นพยางค์ที่มีความหมาย

ลักษณะของคำ

คำอาจประกอบด้วยคำพยางค์เดียวหรือคำหลายพยางค์ก็ได้ เช่น

คำพยางค์เดียว เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง เพื่อน เติบ

มอง ดู ช้า เร็ว กลัว ดู ร้าย บาด เหลือง

คำสองพยางค์ เช่น หนังสือ อาหาร รองเท้า

สะดุด ก้อนหิน วัยรุ่น โรงเรียน พิมพ์ดีด

คำสามพยางค์ เช่น อันตราย หม้อหุงข้าว

เตาไฟฟ้า กะละมัง สถาบัน ปฏิบัติ

คำสี่พยางค์ เช่น สมุหนาม พัฒนาการ มรณภาพ พงศาวดาร สนุกสนาน

คำห้าพยางค์ เช่น ประชาธิปไตย คุณลักษณะ สภากาชาดไทย ปฏิกริยา สัมพันธไมตรี

คำหกพยางค์ เช่น สूरียุปราคา ไตรศมาสยาม มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร

องค์ประกอบของคำ

องค์ประกอบที่สำคัญของคำ คือ เสียงและความหมาย เช่น

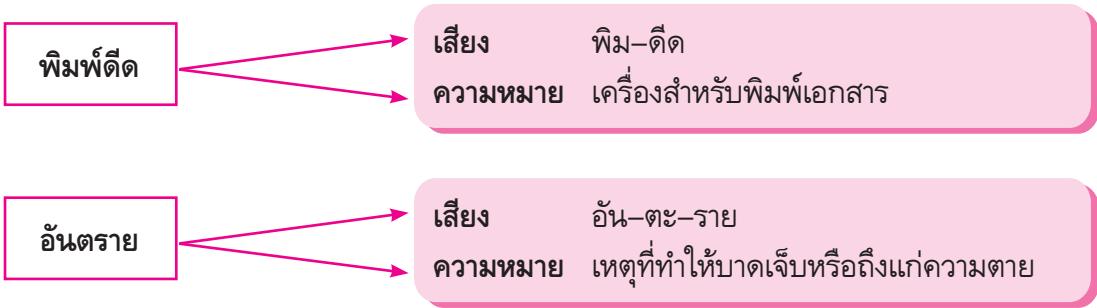
บาด

เสียง บาด

ความหมาย ทำให้เป็นรอยหรือเป็นแผลเพราะของมีคม

เกร็ดความรู้

คำในภาษาไทย ส่วนใหญ่เป็น
 คำพยางค์เดียว แต่หลังจากรับคำภาษาอื่น
 มาใช้ในภาษาไทย เช่น ภาษาบาลี
 ภาษาสันสกฤต ทำให้มีคำหลายพยางค์
 ใช้มากขึ้น

กิจกรรม

- ช่วยกันยกตัวอย่างคำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ คำสามพยางค์ คำสี่พยางค์ คำห้าพยางค์ คำหกพยางค์ และคำหลายพยางค์ อย่างละ ๕ คำ พร้อมบอกคำอ่านและความหมาย
- ช่วยกันบอกลักษณะของพยางค์แต่ละชนิด พร้อมยกตัวอย่าง
- ช่วยกันยกตัวอย่างพยางค์ที่มีความหมายและไม่มีความหมายให้ได้มากที่สุด

การสร้างคำในภาษาไทย

คำในภาษาไทยเป็นคำดั้งเดิมที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีต ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความสามารถในการคิดค้นพัฒนา สร้างสรรค์สังคมและวัฒนธรรมให้มีความเจริญก้าวหน้า มีการผลิตเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ สิ่งของต่าง ๆ มากขึ้น คำดั้งเดิมที่เคยใช้อยู่ไม่เพียงพอที่จะใช้เรียกแทนสิ่งเหล่านั้น จึงสร้างคำขึ้นใหม่เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการใช้ การสร้างคำขึ้นใหม่ในภาษาไทยถ้าพิจารณาจากวิธีการสร้างแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ การสร้างคำตามวิธีการของไทย ได้แก่ คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม และการสร้างคำตามวิธีการของต่างประเทศ ได้แก่ คำสมาส คำแผลง การสร้างคำทั้ง ๒ ลักษณะนี้จะทำให้มีคำใหม่ ๆ ในภาษาใช้มากขึ้น และการศึกษาเรื่องลักษณะและวิธีการสร้างคำ นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนได้รู้จักคำใหม่ ๆ ในภาษาแล้ว นักเรียนยังจะสามารถนำคำแต่ละชนิดไปใช้ในการสื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วย ในระดับชั้นนี้จะได้เรียนเรื่องการสร้างคำสมาสและคำแผลง

๑. คำสมาส

สมาส คือ วิธีการสร้างคำขึ้นใหม่ตามหลักไวยากรณ์บาลีและสันสกฤต โดยการนำคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกันโดยไม่มีการกลมกลืนเสียง เกิดเป็นคำใหม่ที่มีความหมายเกี่ยวเนื่องกัน คำที่เกิดขึ้นมานี้เรียกว่า คำสมาส

ลักษณะของคำสมาส

คำสมาสมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

๑. เกิดจากคำมูลตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกันและต้องเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีหรือสันสกฤตเท่านั้น เช่น

บาลี + บาลี	→	รัฐบาล จิตรกร
บาลี + สันสกฤต	→	วัฒนธรรม รัฐมนตรี
สันสกฤต + บาลี	→	ไตรรัตน์ คักดานุภาพ
สันสกฤต + สันสกฤต	→	ศิลปศาสตร์ วิทยาศาสตร์

๒. พยางค์สุดท้ายของคำหน้าประวิสรรชนีย์หรือเป็นตัวการันต์ไม่ได้ เช่น

รัตนะ + ตรี	=	รัตนตรี
พละ + ศึกษา	=	พลศึกษา
สาธารณะ + กุศล	=	สาธารณกุศล
วาทะ + ศิลป์	=	วาทศิลป์

๓. เกิดจากคำที่มีความหมายหลักหรือที่เรียกว่าคำตั้งอยู่หลัง คำขยายอยู่หน้า การแปลความหมายจะต้องแปลจากคำหลังไปยังคำหน้า เช่น

คำสมาส	คำขยาย	คำตั้ง	คำแปล
วาทภัย	วาท	ภัย	ภัยที่เกิดจากลม
พุทธศาสนา	พุทธ	ศาสนา	ศาสนาของพระพุทธเจ้า
ธุรกิจ	ธุระ	กิจ	งานที่เกี่ยวกับการค้าขายและบริการ

คำสมาสบางคำเรียงคำตั้งไว้หน้า คำขยายไว้หลัง แปลจากคำหน้าไปยังคำหลังอย่างคำประสมหรือคำซ้อน แต่มีหลักสังเกต คือ พยางค์ท้ายของคำตั้งจะต้องไม่ประวิสรรชนีย์หรือไม่เป็นตัวการันต์ และจะต้องออกเสียงพยางค์ท้ายของคำตั้ง เช่น

คำสมาส	คำอ่าน	คำซ้อนหรือวลี	คำอ่าน
บุตรธิดา	บุต-ตระ-ที-ดา	บุตรธิดา	บุต-ที-ดา
บุตรภรรยา	บุต-ตระ-พัน-ระ-ยา	บุตรภรรยา	บุต-พัน-ระ-ยา
ทาสกรรมกร	ทาด-สะ-ก่า-มะ-กอน	ทาสกรรมกร	ทาด-ก่า-มะ-กอน
ฤทธิเดช	ริด-ที-เดด	ฤทธิ์เดช*	ริด-เดด
สวัสดิมงคล	สะ-หวัด-ติ-ม่ง-คน	สวัสดิ์มงคล*	สะ-หวัด-ม่ง-คน

คำที่มีเครื่องหมาย * เป็นคำซ้อน

๔. ส่วนมากออกเสียงพยัญชนะท้ายของคำหน้า ถึงแม้ไม่มีรูปสระกำกับก็ต้องออกเสียงสระ เช่น

เทพบุตร	อ่านว่า	เทบ-พะ-บุต
โพธิ์ปลั่ง	อ่านว่า	โพ-ที-บัน-ปลั่ง

หมายเหตุ คำสมาสบางคำอาจจะออกเสียงได้ ๒ แบบ คือ ออกเสียงพยัญชนะท้ายของคำหน้าหรือ ไม่ออกเสียงพยัญชนะท้ายของคำหน้าก็ได้ เช่น

ถาวรวัตถุ	อ่านว่า	ถา-วอ-ระ-วัด-ฤ, ถา-วอน-วัด-ฤ
อุดมคติ	อ่านว่า	อุ-ดม-มะ-คะ-ติ, อุ-ดม-คะ-ติ

คำสมาสบางคำไม่ออกเสียงสระตรงพยัญชนะท้ายของคำหน้า เช่น

มงคลกาล	อ่านว่า	มง-คน-กาน
สมัยนิยม	อ่านว่า	สะ-ไหม-นิ-ยม

๕. คำบาลีสันสกฤตที่มีคำ พระ ซึ่งกลายเสียงมาจากคำบาลีสันสกฤต วร ประกอบข้างหน้า ถึงแม้คำ พระ จะประวิสรรชนีย์ก็เป็นคำสมาสด้วย เช่น

พระ + กรรณ	→	พระกรรณ	พระ + คทา	→	พระคทา
พระ + ชวรรค์	→	พระชวรรค์	พระ + จันทร	→	พระจันทร

๖. คำที่ลงท้ายด้วย ศาสตร์ ภาพ ภัย กรรม กิจ ศึกษา วิทยา แพทย์ จัดเป็นคำสมาสด้วย เช่น

คณิตศาสตร์	ชีวภาพ	วาทภัย	กิจกรรม
เศรษฐกิจ	สังคมศึกษา	ชีววิทยา	ทันตแพทย์

🌸 คำประสมและกลุ่มคำที่มีลักษณะคล้ายคำสมาส

คำประสมหรือกลุ่มคำบางที่มีลักษณะคล้ายคำสมาส เช่น เรียงคำขยายไว้หน้าคำตั้ง ออกเสียง พยัญชนะท้ายของคำขยาย มีคำ พระ ประกอบข้างหน้า หรือไม่ก็ประกอบคำขึ้นจากหน่วยคำที่มาจาก ภาษาบาลีสันสกฤตทั้งหมด แต่อย่างไรก็ดี คำหรือกลุ่มคำเหล่านี้ไม่จัดเป็นคำสมาส เพราะขาด คุณสมบัติสำคัญบางประการของคำสมาส คือ

๑. ไม่ใช่คำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤตทั้งหมด

เทพเจ้า	เจ้า	เป็นคำไทย
ราชสำนัก	สำนัก	เป็นคำไทย
พระตำมรงค์	ตำมรงค์	เป็นคำเขมร
พระสลา	สลา	เป็นคำเขมร
พระโครน	โครน	เป็นคำอังกฤษ

๒. คำตั้งอยู่หน้าคำขยาย ถึงแม้จะเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีสันสกฤต

การแพทย์	การยุทธ์	ผลบุญ	ผลผลิต
คติโลก	คติธรรม	นายกสภา	นายกสมาคม

 คำสมาสมีสันธิ

สันธิ คือ คำสมาสที่มีการเชื่อมหรือกลมกลืนเสียงสระหรือพยัญชนะระหว่างพยางค์ท้ายของคำหน้ากับพยางค์ต้นของคำหลัง ตามหลักไวยากรณ์บาลีสันสกฤต สันธิที่นำมาใช้ในภาษาไทยส่วนมากเป็นการเชื่อมหรือกลมกลืนเสียงสระ คำสมาสที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เรียกว่า **คำสมาสมีสันธิ** ส่วนคำสมาสที่ไม่มีสันธิเป็นคำสมาสธรรมดา

คำมูล	คำสมาสธรรมดา	คำสมาสมีสันธิ
ราช + อธิราช	ราชาอธิราช	ราชาธิราช
จุฬา + อลงกรณ์	จุฬาอลงกรณ์	จุฬาลงกรณ์
มหา + อานุภาพ	มหาอานุภาพ	มหานุภาพ
นร + อินทร์	นรอินทร์	นรินทร์
นิล + อุบล	นิลอุบล	นิลอุบล นิลอบล

 หลักการสันธิ

การสันธิมี ๓ ชนิด คือ

๑. **พยัญชนะสันธิ** คือ การเชื่อมคำระหว่างพยัญชนะกับพยัญชนะ โดยการเปลี่ยนเสียงพยัญชนะก่อนที่จะนำมาสันธิกัน ภาษาไทยนำมาใช้เพียงบางคำ เช่น

รหฺส + ฐาน → รโหฺฐาน ทุสฺ + ชน → ทุรฺชน
มณฺส + มย → มโนมฺย นิสฺ + ภย → นิริภย

คำสมาสมีสันธิที่เปลี่ยนแปลงรูปศัพท์ด้วยวิธีนี้ ใช้เฉพาะศัพท์ในภาษาสันสกฤตเท่านั้น ในภาษาบาลีไม่มีใช้

๒. **สระสันธิ** คือ การเชื่อมคำระหว่างคำที่ลงท้ายด้วยสระกับคำที่ขึ้นต้นด้วยสระ เมื่อสันธิแล้วจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปสระ เพื่อให้คำกลมกลืนเป็นเสียงเดียวกัน

การสันธิสระมีวิธีการ ดังนี้

- ๑) พยางค์ต้นของคำหลังต้องมีตัว อ เป็นพยัญชนะต้น
- ๒) ตัดสระพยางค์ท้ายของคำหน้าและใช้สระพยางค์ต้นของคำหลัง เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ
นिर	อันดร	นิรันดร
ภย	อันตราย	ภยันตราย
มหา	อัศจรรย์	มหัศจรรย์
ทรัพย์	อากร	ทรัพย์ากร
เดช	อานุภาพ	เดชานุภาพ

๓) ตัดสระพยัญชนะท้ายของคำหน้าและใช้สระพยัญชนะต้นของคำหลัง โดยเปลี่ยนสระพยัญชนะต้นของคำหลัง อะ เป็น อา, อิ เป็น เอ, อุ เป็น ู หรือ โอ เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ
พุทธ	อังกูร	พุทธางกูร
นร	อิศวร	นเรศวร
ราช	อุปถัมภ์	ราชูปถัมภ์
สุข	อุทัย	สุโขทัย

๔) เปลี่ยนสระพยัญชนะท้ายของคำหน้าเป็นพยัญชนะ คือ อิ, อี เป็น ย อุ, ู เป็น ว ใช้สระพยัญชนะต้นของคำหลังซึ่งอาจเปลี่ยนรูปหรือไม่เปลี่ยนรูปก็ได้ ในกรณีที่สระพยัญชนะต้นของคำหลังไม่ใช่ อิ, อี หรือ อุ, ู อย่างสระตรงพยัญชนะท้ายของคำหน้า เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ
กิตติ	อากร	กิตติยากร
มาลี	อาภรณ์	มาลยาภรณ์
สินธุ	อาสน์	สินธุวานนท์
ธนู	อาคม	ธนูวาคม

๕) สมาสมีสันธิบางคำไม่เปลี่ยนสระอิ, อี ท้ายพยัญชนะหน้าเป็น ย แต่ตัดสระอิ, อี ทิ้งไป ถึงแม้สระตรงพยัญชนะต้นของคำหลังไม่ใช่ อิ, อี ด้วยกัน เช่น

คำหน้า	คำหลัง	คำสมาสมีสันธิ
ราชินี	อุปถัมภ์	ราชินูปถัมภ์
ศักดิ์	อาณูภาพ	ศักดิ์านูภาพ
หัสติ	อาภรณ์	หัสตาภรณ์

๓. นิคหิตสันธิ คือ การเชื่อมคำระหว่างคำที่ลงท้ายด้วยนิคหิตกับคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะหรือสระก็ได้ มีหลักเกณฑ์ดังนี้

๑) นิคหิตสันธิกับพยัญชนะวรรค เช่น

ล้ + คีต	→	ล้งคีต	ล้ + ญา	→	ล้งญา
ล้ + ฐาน	→	ล้งฐาน	ล้ + โตษ	→	ล้งโตษ

๒) นิคหิตสนธิกับคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะสระวรรณ (ย ร ล ว ศ ษ ส ห พ) จะแปลง นิคหิตเป็นตัว ง แล้วจึงสนธิกัน เช่น

ล + วรรณ → ลังวรรณ ปุ + ลิงค → ปุลงลิงค
ล + วรรณ → ลังวรรณ

๓) นิคหิตสนธิกับสระ ให้เปลี่ยนนิคหิตเป็น ม ก่อน แล้วจึงสนธิ เช่น

ล + อาคม → สมากม ล + โอสร → สโอสร

ลองคิดดู

- อธิบายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับคำสมาสและคำสมาสมีสันธิว่ามีลักษณะร่วมกันหรือไม่ อย่างไร และมีประโยชน์ต่อการใช้ภาษาไทยอย่างไร
 - ยกตัวอย่างคำสมาสและคำสมาสมีสันธิให้ได้มากที่สุด แล้วฝึกอ่านจนคล่อง
 - เลือกบทความสั้น ๆ จากวารสารหรือหนังสือพิมพ์ แล้วนำมาเขียนตารางจัดกลุ่มคำสมาสและคำสมาสมีสันธิที่พบในบทความ
 - สร้างคำสมาสจากคำที่กำหนดให้ โดยหาคำสมาสกับคำที่กำหนดให้
- ๑) กรรม ๒) กร ๓) ภัย ๔) ภาพ ๕) ศาสตร์ ๖) วิทยา

๒. คำแผลง

คำแผลง เป็นคำที่สร้างขึ้นใช้ในภาษาไทย โดยเปลี่ยนรูปหรือเสียงตัวอักษรให้ต่างไปจากเดิม บางทีก็เพิ่มพยัญชนะหรือรูปวรรณยุกต์ลงไปที่เสียงเพี้ยนไปจากเดิม

การแผลงคำเป็นวิธีที่ไทยได้รับรูปแบบมาจากเขมรและอินเดีย ซึ่งมีอยู่ ๔ ประเภท ได้แก่

๑. แผลงสระ โดยการเปลี่ยนรูปสระเดิมให้เป็นรูปสระอื่น เช่น

ชย → ชัย อุปลักษณะ → อัปลักษณะ
อสัง → อาสัง พฤกษชาติ → พฤกษชาติ

๒. แผลงพยัญชนะ โดยการเปลี่ยนรูปพยัญชนะ หรือเพิ่มพยัญชนะลงไปที่เสียงเพี้ยน หรือมีพยางค์มากกว่าเดิม เช่น

เกิด → กำเนิด บวช → ผนวช
แพก → แพนก แข็ง → กำแหง

๓. แผลงวรรณยุกต์ โดยการเปลี่ยนรูปหรือเสียงวรรณยุกต์ หรือเพิ่มรูปวรรณยุกต์ลงไปที่เสียงเพี้ยนหรือรูปวรรณยุกต์เพี้ยนไปจากเดิม เช่น

ถ้า → ท่า ลื่อน → ช่อน
หน้า → น่ำ เหล้น → เล่น

๔. **เพลงคำ** โดยการเปลี่ยนรูปและเสียงของคำให้เพี้ยนไปจากเดิม เป็นการแปลงทั้งคำ ไม่แปลงเฉพาะสระ พยัญชนะ หรือวรรณยุกต์ คำชนิดนี้ในภาษาไทยมีใช้อยู่มาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็น คำที่มาจากภาษาอื่น ที่เรานำมาแปลงใหม่ให้สะดวกแก่การออกเสียงของคนไทย บางคำก็ใช้ตาม ความนิยมของกวี เช่น

กิริติ (สันสกฤต)	ไทยใช้ กฤตยา	ติกิจจา (บาลี)	ไทยใช้ ไตรกิตยา
จัก (อังกฤษ)	ไทยใช้ เขือก	กฤษจิก (บาลี, สันสกฤต)	ไทยใช้ กฤษเญ

ช่วยกันคิด ช่วยกันสร้าง

๑. บอกลักษณะของการแปลงคำวิธีต่าง ๆ พร้อมยกตัวอย่าง
๒. จับคู่ช่วยกันรวบรวมคำแปลงให้ได้มากที่สุด แล้วฝึกอ่านจนคล่อง
๓. ฝึกสร้างคำแปลงคนละ ๑ คำ แล้วให้เพื่อนช่วยกันวิเคราะห์ว่ามีวิธีการแปลงแบบใด

คำที่ใช้ในภาษาไทย มีลักษณะและวิธีการสร้างคำหลายแบบ เช่น คำที่สร้างตามวิธีการของไทย ได้แก่ การซ้ำคำ การซ้อนคำ การประสมคำ และคำที่สร้างตามวิธีการของต่างประเทศ ได้แก่ การสมาสคำ การแปลงคำ การสร้างคำแต่ละวิธีทำให้มีคำใช้ในภาษาเพิ่มขึ้น

กิจกรรมบูรณาการ

กิจกรรมเสนอแนะ

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม อภิปรายถึงลักษณะเฉพาะของคำและพยางค์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
๒. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำรายงานเรื่อง วิธีการสร้างคำในภาษาไทย ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ คำสมาส	กลุ่มที่ ๒ คำสมาสมีสันธิ	กลุ่มที่ ๓ คำแปลง
-------------------	--------------------------	-------------------
๓. นักเรียนจับคู่ หาคำสมาสที่พบเห็นในชีวิตประจำวันให้ได้มากที่สุด แล้วนำมาจำแนกเป็น คำสมาสธรรมดาหรือคำสมาสมีสันธิ และนำมาฝึกอ่านกับเพื่อนในชั้นเรียน
๔. นักเรียนแต่ละคนดูโฆษณาทางโทรทัศน์หรือจากแผ่นป้ายโฆษณาข้างทาง และเขียนบันทึกข้อความโฆษณานั้นให้ได้มากที่สุด แล้วนำมาวิเคราะห์ว่าโฆษณานั้นใช้คำชนิดใด เช่น คำมูล คำซ้ำ คำซ้อน คำประสม คำสมาส หรือคำแปลง เพื่อเป็นการทบทวนเรื่องการสร้างคำในภาษาไทย

โครงงาน

นักเรียนเลือกทำโครงงานต่อไปนี้ ๑ หัวข้อ หรืออาจเลือกทำโครงงานอื่นตามความสนใจตามรูปแบบที่ครูกำหนด โดยให้เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียน

๑. โครงงานรวบรวมคำสมาสจากสื่อต่าง ๆ รอบตัวนักเรียน รวมถึงการพูดคุยสนทนาในชีวิตประจำวันเป็นเวลา ๒ สัปดาห์ พร้อมหาความหมายและทำพจนานุกรมคำสมาส
๒. โครงงานรวบรวมและอ่านออกเสียงคำที่มีพยางค์ลักษณะต่าง ๆ แล้วฝึกอ่านคำเหล่านั้นจนคล่อง โดยหมุนเวียนแลกเปลี่ยนจนครบทุกคนในห้องเรียน
๓. โครงงานศึกษาวิธีการสร้างคำในภาษาไทยวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้มีคำใช้ในภาษามากขึ้น

การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

๑. นักเรียนสามารถบอกความแตกต่างของคำและพยางค์ และยกตัวอย่างคำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ คำสามพยางค์ คำสี่พยางค์ คำห้าพยางค์ คำหกพยางค์ และคำหลายพยางค์ได้
๒. นักเรียนอ่านข้อความแล้วสามารถบอกได้ว่าคำใดเป็นคำสมาส และแยกได้ว่าเป็นคำสมาสที่มีการสมาสหรือการสนธิ
๓. นักเรียนอ่านข้อความแล้วสามารถบอกได้ว่าคำใดเป็นคำแผลง และแผลงมาจากคำใด

คำถามทบทวน

๑. คำและพยางค์ต่างกันอย่างไร
๒. เพราะเหตุใดเราจึงต้องสร้างคำขึ้นใหม่เพื่อใช้ในภาษาไทย
๓. หลักการสมาสกับหลักการสนธิแตกต่างกันอย่างไร
๔. การอ่านคำสมาสกับคำสมาสมีสันธิเหมือนหรือต่างกันอย่างไร
๕. ยกตัวอย่างคำแผลงและอธิบายวิธีการแผลงคำ
๖. ยกตัวอย่างคำสมาสที่เกี่ยวกับการเรียนมา ๕ คำ พร้อมทั้งแยกคำให้ถูกต้อง
๗. การสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาไทยมีผลดีหรือไม่ อย่างไร
๘. การสร้างคำสมาสมีหลักการสร้างเหมือนการสร้างคำประสมหรือไม่ อย่างไร